

**Zoran Božič**

*Erjavčeva 6, Nova Gorica*

# Novi učni načrt za pouk književnosti

Ob koncu koledarskega leta 1992 je Zavod RS za šolstvo in šport izdal nov učni načrt za pouk književnosti<sup>1</sup> v prvih treh razredih srednje šole, z opombo, da gre za delovno gradivo. Učni načrt je pripravila enajstčlanska skupina v naslednji sestavi: dva predstavnika univerze, trije predstavniki zavoda za šolstvo, šest predstavnikov srednjih šol, od tega štirje gimnazijski učitelji, po eden pa s srednje šole tiska in papirja ter s srednje gradbene šole.

Skupinaje bila najprej oblikovana v okviru projekta Didaktična prenova pouka slovenskega jezika in književnosti v srednji šoli, kasneje pa je prevzela izdelavo učnega načrta in kataloga znanj za eksterno maturo, tako da v uvodu člani sami opozarjajo, da so "bili prisiljeni združiti dve nalogi, dvoje usmeritev in pričakovanj". Tako združevanje novih, svobodnejših in ustvarjalnejših metod dela ter mature, katere osnovni namen je izbor med učenci na podlagi poenotenja, je seveda lahko dvorezni meč, čeprav ni neuresničljivo.

Vsekakor pa je ne glede na to takoj na začetku treba poudariti, da pomeni pričujoči učni načrt pomembno novost, in sicer predvsem zaradi treh stvari.

## **Prvič.**

Bistveno je zmanjšano število obveznih literarnih del, kar ob še drugih izpolnjenih pogojih omogoča temeljito obravnavo. To je uspelo seveda tudi zaradi opuščene drugega razdelka, tj. jugoslovanskih književnosti, saj so od nekdanjih "jugoslovanskih" književnikov ostali le Držič, Stankovič, Andrič in Krleža.

## **Drugič.**

Temeljna usmeritev novega učnega načrta pomeni obrat od historicizma, faktografije in biografizma k neposredni komunikaciji z literarnim delom, tj. predvsem preko elementov za interpretacijo k aktivnim metodam, k problemskemu pouku, ki naj bi navajal učence na (citiram) "samostojno delo, samostojno mišljenje in opredeljevanje".

## **Tretjič.**

Prvič je v učnem načrtu celostno navedeno obvezno število pisnih nalog, tj. šolskih nalog (3-4), nalog objektivnega tipa (4) in pisnih interpretacij (1). To ni pomembno samo zaradi poenotenja

<sup>1</sup> Slovenski jezik in književnost. Učni načrt za pouk književnosti v 1., 2. in 3. razredu srednje šole: delovno gradivo. ZRSŠŠ, Ljubljana 1992.

pisnega preverjanja znanja, ampak predvsem zaradi utemeljevanja zahtev po diferencirani učni obveznosti (ta paje neposredno povezana s kakovostnim delom v razredu).

Pomisleki ob tem delovnem gradivu se nanašajo tudi na tri stvari:

- uresničljivost,
- obveznost in izbirnost,
- razporeditev snovi.

## Uresničljivost.

Pričujoči učni načrt predvideva (glede na to, daje snovno razbremenjen) možnost obdelave vseh obveznih vsebin v posameznem letniku v 50 urah, v kar naj bi bilo vključeno tudi pisanje in poprava pisnih nalog, tako da bi učitelju ostalo še celih dvajset ur (gre za skupaj 70 ur, ker naj bi bilo drugih 70 ur namenjenih jeziku) za poglobljanje, širjenje snovi, kreativno pisanje, pisanje esejev, govorne vaje in aktualizacije.

To je zelo dobra zasnova, ko bi bilo v resnici mogoče obvezne vsebine predelati v predvidenih urah. Res bi to bilo možno ob starem, včasih zgolj informativnem pouku, ob zgolj učiteljevi razlagi literarnega dela oz. odlomka, brez dvosmerne komunikacije, nikakor pa ne z uporabo sodobnih problemskih in razgovornih metod, kijih zahteva učni načrt sam! Že bežen pogled na število ur, ki so predvidene za posamezne tematske sklope, pokaže naslednje stanje:

a) Nemogoče je predstaviti romantiko na Slovenskem, monografsko označiti Prešernovo osebnost in delo, opraviti primerjavo z Dramilom, predstaviti elegijo ter oblikovno, slogovno in vsebinsko analizirati pesem Slovo od mladosti v **eni** šolski uri. Potrebne bi bile najmanj **tri** ure.

b) Nemogoče je izvesti motivno-tematsko interpretacijo Hlapca Jerneja in ob tem slogovno analizirati še dva odlomka v **eni** šolski uri. Potrebni bi bili najmanj **dve** uri.

c) Nemogoče je napraviti monografski uvod v osebnost in delo Prežihovega Voranca, predstaviti značilnosti socialnega realizma v prozi, obravnavati naturalistične in simbolistične prvine v Boju na požiralniku in Samorastnikih ter ob tem slogovno analizirati še dva odlomka v **smo dveh** šolskih urah. Potrebne bi bile najmanj **štiri** ure.

Poleg tega je predvidenih za obravnavo še cela vrsta daljših besedil, ki so v Berilih 1, 2, 3 predstavljena z odlomkom in niso uvrščena v domače branje, za katera navodila zahtevajo, da "ob obravnavi odlomkov učencem praviloma vsaj okvirno predstavimo celotno delo: zgodbo, "idejo", zgradbo dela ter mesto odlomka v njem" (taka dela so npr. Deseti brat, Hiša Marije Pomočnice, Gospa Bovary), vendarje glede na to, da samo za obravnavo odlomka potrebujemo najmanj **eno** šolsko uro, predvidena zgolj ena ure za vse **skupaj** odločno premalo.

Poseben problem je tudi domače branje, kjer sta ob obveznih besedilih (prvi letnik 6, drugi 7, tretji 8 - tuje v delovnem gradivu napaka) praviloma (razen pri Antigoni in Matičku) predvideni po **dve** uri. Ker navodila zahtevajo, da naj bi vsakemu prebranemu delu obvezno sledil pogovor (ena ura), ena ura paje namenjena tudi analizi odlomka iz teh del, bi morale biti v primerih, koje v tematskem sklopu ob pogovoru in analizi odlomka predvideno še kaj tretjega (npr. pri Hamletu, Don Kihotu, Očetu Goriotu), zagotovljene po **tri** ure!

Če zdaj uram, ki so v posameznem letniku predvidene za obravnavo obveznih vsebin (44 + 48 + 49), dodamo še ure, kijih glede na novo zasnovo **realno** potrebujemo, dobimo število 58 + 56 + 59. Če k temu dodamo še ure, kijih potrebujemo za pripravo, pisanje (šolske naloge obvezno dve šolski uri) in popravo pisnih nalog, so potrebne ure v posameznem letniku 74 + 72 + 75. Če pa tem uram dodamo še tistih predvidenih 20 ur za spodbujanje in omogočanje ustvarjalnosti učitelja in učenca, dobimo namesto 3 x 70 kar 94 + 92 + 95, to je skupaj 281 ur. Realno torej za uresničitev tega novega učnega načrta namesto 210 potrebujemo kar 280 ur. To paje bistvena razlika.

In kje je izhod, kje rešitev?

Prva možnost bi bila nadaljnje krčenje učne snovi, vendar se le-ta glede na to, da so že v sedanjem učnem načrtu izpuščena nekatera temeljna imena (npr. Poe), nekateri temeljni tematski sklopi (npr. antični roman ali Prešernove balade) in nekatera temeljna literarna dela (npr. Agitator, Parizina, Slika Dorian Gray, Plebanus Joannes ali Živalska farma, ki so temeljna seveda zaradi specifičnosti, zaradi uporabnosti pri problemskem pouku, zaradi sloga, predvsem pa zaradi primerjalne primernosti, recimo za navezo Antigona — Parizina — Sosedov sin — Samorastniki ali Krst pri Savici — Agitator — Hlapci, za primerjavo predromantična, romantična (Prešernova) in realistična balada ali za vzporejanje Poe — Cankar), kaže kot nesmotrna.

Druga možnost izhaja iz tega, da sedanja kronološko-tematska razporeditev učne snovi po letnikih 3 + 1 (ki izhaja še iz "usmerjene" delitve na 2 + 2 in pomeni zgolj njeno modifikacijo) razen pri redkih izjemah v praksi praktično nikoli ni bila uresničena. In to seveda v večini ob načinu dela, ki je zahteval manj časa za obravnavo posameznega literarnega dela, kot ga bo zahteval novi problemsko-ustvarjalni pristop. Zato menim, daje edina smotna rešitev primanjkljaja 70 ur ta, da opustimo neuresničljivo zasnovi 3 + 1 in se vrnemo k staremu, že preizkušenemu zgolj kronološkemu sistemu 1 + 1 + 1 + 1. Še tako se glede na to, da bi morali v četrtem letniku tudi ponavljati za maturo in se pouk za maturante prej konča, račun ( $70 + 70 + 70 + 70? = 280$ ) komaj izide.

## Obveznost in izbirnost.

Pričujoči učni načrt določa obvezna besedila, med katerimi pa se pojavlja tudi obvezna izbira. Vtis je, da se učni načrt za izbirnost ne odloča sistemsko, torej povsod tam, kjer bi zaradi prilagajanja osebnih afiniteti lahko izbirali med enakovrednimi oz. podobnimi besedili (npr. med Kraljem Ojdiplom in Antigono ali med Parizino in Romanjem grofica Harolda in Jevgenijem Onjeginom), ampak je izbirnost predvsem sredstvo, s katerim je sestavljalcem uspelo zmanjšati obseg snovi (zato izbirnost pri domačem branju in predvsem pri sodobnih pesnikih). Sicer pa se izbirnost pojavlja na treh ravneh:

- izbira med različnimi avtorji (npr. med Homerjem, Dantejem, Molierom, Goethejem ali med Janušem, Fritzem, Brvarjem, Kravosom);
- izbira med različnimi literarnimi deli istega avtorja (npr. med Kurentom in Hišo Marije Pomočnice ali med Hamletom in Romeom in Julijo);
- izbira med različnimi odlomki (npr. pri Iliadi, Desetem bratu in Vojni in miru).

Čeprav ni posebej navedeno, domnevam, daje tisti, ki izbira, učitelj in ne učenec, saj bi v primeru, da učenci poljubno izbirajo med izbranimi avtorji, besedili in odlomki, bilo popolnoma nemogoče zagotoviti aktivno obravnavo v razredu. Navodila pa posebej navajajo, da odlomek iz daljšega dela tudi v drugih primerih, kjer to ni posebej navedeno, učitelj lahko zamenja z drugim, vendar pa mora vseeno upoštevati obvezne elemente za interpretacijo. S tem je gotovo dana učitelju večja svoboda in se z njo učni načrt približuje učiteljevi potrebi po izražanju individualnega odnosa do književnosti, hkrati pa se z obveznimi elementi za interpretacijo ohranja za maturo potrebna enotnost.

To kar manjka, pa je nedvomno natančnejši prikaz tega, kakšna bo pri maturi videti pisna interpretacija literarnega besedila in kako bodo sestavljena vprašanja pri ustnem delu. Ni namreč vseeno, ali se bo na maturi učenec srečal z obravnavanim ali neobravnavanim avtorjem, besedilom, odlomkom. Ravno to vprašanje je namreč tisto, ki najtesneje povezuje problem ustvarjalnega, aktivnega pouka s problemom obveznosti oz. izbirnosti. Kako naj namreč učitelj uvaja problemski pouk, če se bo na maturi zahtevala zgolj mehanična reprodukcija, in narobe, kako naj učitelj s klasično predavateljsko enosmerno metodo uspešno pripravi učenca, če se bo na maturi zahtevalo predvsem samostojno prepoznavanje, analiziranje in primerjanje tudi neznanih besedil. Matura lahko uresniči naslednje možnosti:

**a) interpretacija obravnavanega besedila ali odlomka**

V tem primeru so obvezna besedila smiselna, izbirna pa nepotrebna, seveda pa od velikanske večine učencev izvirne oziroma od učitelja drugačne interpretacije ne moremo pričakovati, zato se lahko ta možnost uresniči predvsem kot mehanična ponovitev (zgolj memoriranje) od učitelja slišane ali narekovanega ali v učbeniku prebranega.

**b) interpretacija neobravnavanega odlomka iz obravnavanega literarnega dela**

V tem primeru so smiselni obvezna besedila in obvezno določeni odlomki za interpretacijo, izbirna besedila so nepotrebna, učenec pa z interpretacijo presega golo reprodukcijo.

**c) interpretacija neobravnavanega besedila obravnavanega avtorja**

V tem primeru so smiselni obvezni avtorji, nesmiselno paje predpisovati obvezna besedila, učenec pa predvsem prepozna avtorjev osebni in literarni slog, hkrati pa seveda tudi dokaže svoje sposobnosti in znanje za oblikovno in vsebinsko analizo. Tudi tukaj so izbirna besedila nepotrebna, predvsem zato, ker v primerih izbirnih besedil ali avtorjev eksterni sestavljalec maturitetnih naslovov in vprašanj ne more računati niti na to, daje neko delo bilo obravnavano, niti na to, da ni bilo obravnavano.

**d) interpretacija besedila ali odlomka neobravnavanega avtorja**

V tem primeru seveda niso smiselni niti obvezni, kaj šele obvezno-izbirni avtorji, je pa ta možnost kljub temu, da najbolje preveri učenčevo ustvarjalno znanje in sposobnosti, prezahtevna in zato malo verjetna.

Sklenemo lahko, daje možnost obvezne izbire za maturo praviloma neuporabna, da paje obveznost obravnave ali odlomka ali besedila ali avtorja odvisna od tega, za kateri način preverjanja ali za katero kombinacijo načinov se bodo pripravljavci eksterne mature odločili. S tega stališča je določitev obveznosti v učnem načrtu prezgodnja oziroma so nam člani delovne skupine dolžni odgovoriti še na nekatera temeljna vprašanja.

**Razporeditev snovi.**

Učni načrt navaja različne legitimne možnosti za razporeditev snovi po posameznih letnikih, od strogo kronološke do ciklične (orient — antika, slovenska književnost od začetkov do romantike, svetovna književnosti od srednjega veka do romantike), od tuje do domače (tako kotje v učnem načrtu) na prvem mestu.

Kljub različnim možnostim argumentacije sem sam mnenja, da še zlasti zato, ker predvsem v nekaterih strokovnih šolah (npr. ekonomski) ni več nobene korelacije s poukom zgodovine, nič ne more odtehtati strogo kronološkega pristopa po eni oziroma najprej tuje književnosti (glede na tradicionalni slovenski zaostanek in glede na to, daje šel vpliv vedno v smer tuja — domača književnost) pri obravnavi po drugi strani. Razvidno je, da pričujoči učni načrt postavlja na prvo mesto slovensko književnost zgolj zato, ker izhaja iz pač trenutno dostopnih Beril 1-3. Argument, da se s tem poudarja pomen lastne narodove ustvarjalnosti, pa ne vzdrži kritike in se odlikuje predvsem s svojo lahkotnostjo.

Naj končam.

Ker imamo pred seboj še delovno gradivo, in so torej možne še spremembe in dopolnitve, menim, da je novi učni načrt v splošnem korekten izdelek, ki bi lahko zadostil tako potrebam bolj ustvarjalnega pouka kot poenotenju pri eksterni maturi, inje, kot sem že zapisal, pomemben korak naprej.